

ПрАТ «ВНЗ «МІЖРЕГІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ УПРАВЛІННЯ
ПЕРСОНАЛОМ»



МАУП

**МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ
ЩОДО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ СТУДЕНТІВ**

**з дисципліни
«ДЕМОГРАФІЯ»
(для бакалаврів)**

МАУП

Київ 2016

Підготовлено професором кафедри управління персоналом та економіки праці Л.С. Дорошенко

Перезатверджено на засіданні кафедри управління персоналом та економіки праці (Протокол № 7 від 29 лютого 2016 р.)

Схвалено Вченою радою Інституту менеджменту та бізнесу ім Б Хмельницького (протокол №3 від 21.03.2016 р.)

Дорошенко ЛС. Методичні рекомендації щодо забезпечення самостійної роботи студентів з дисципліни “Демографія” для бакалаврів. – К.: МАУП, 2016. – 53 с.

Методична розробка містить пояснювальну записку, тематичний план дисципліни “Демографія”, методичні вказівки для самостійного вивчення кожної теми, контрольні питання, критерії оцінювання знань студентів при підсумковому контролі, теми для підготовки рефератів питання до підсумкового контролю, список літератури.

© Міжрегіональна Академія
управління персоналом (МАУП),
2016

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

Особливістю сучасного стану розвитку вищої освіти є посилення уваги до самоосвіти, за діяння активних методів навчання і на цій основі сприяння розкриттю творчих здібностей та самореалізації особистості.

У цьому плані організація самостійної навчальної роботи студента має винятково важливе значення. Саме самостійна робота є ефективнішою формою оволодіння навчальним матеріалом, набуття студентом теоретичних знань з дисципліни а також формування комплексу практичних умінь та навичок щодо вирішення конкретних завдань.

Метою даних методичних рекомендацій є ознайомлення студентів з основними формами самостійної роботи, а також допомога їм в практичному застосування цих форм.

Основними складовими самостійної роботи є:

- поглиблене вивчення навчального матеріалу після прослуховування лекцій. Це досягається шляхом ретельного опрацювання основної та додаткової літератури;

- вивчення наявних інформаційних матеріалів з конкретних питань. Для цього необхідне ознайомлення з довідковими виданнями (статистичними збірниками, довідниками тощо);

- виконання практичних завдань, яке полягає у підготовці рефератів, доповідей на семінарах, розв'язання конкретних завдань та ситуацій;

- самоконтроль набутих знань. Здійснюється шляхом опрацювання тестів та відповідей на контрольні питання з кожної теми.

Пропонована методична розробка містить рекомендації щодо:

- опрацювання навчального матеріалу за підручниками та посібниками;

- складання конспектів, засвоєння системи категорій та понять даної дисципліни;

- підготовки рефератів за окремими темами курсу;
- самоконтролю набутих знань.

Методичні вказівки щодо підготовки реферату.

Тему реферату слід вибрати з наведеного переліку тем, або підібрати іншу тему в межах програми, погодивши її з викладачем.

Вимоги до реферату:

- викладення матеріалу має бути логічно послідовним;
- реферат повинен мати дослідницький характер, містити постановку проблеми, узагальнене викладення самостійно опрацьованої літератури та фактичних матеріалів, а також висновки автора;
- на запозичені до реферату матеріали з літературних та статистичних джерел необхідно зробити відповідні посилання;
- обсяг реферату має становити до 20 аркушів друкованого тексту формату А-4 зі стандартними полями через 1,5 міжрядкових інтервали.

Методичні рекомендації підготовлені у відповідності з темами передбаченими навчальною програмою дисципліни „Демографія”.

МАУП

ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН
ДИСЦИПЛІНИ
"Демографія"

№	Назва змістового модуля і теми
	Змістовий модуль I. Теоретичні та методичні демографії
1	Тема 1. Загальна теорія народонаселення — теоретична основа демографії.
2	Тема 2. Система демографічних наук.
3	Тема 3. Джерела інформації про населення.
4	Тема 4. Демографічний аналіз.
5	Тема 5. Демографічне прогнозування.
	Змістовий модуль II. Прикладні аспекти демографічних знань
6	Тема 6. Сім'я як об'єкт демографії.
7	Тема 7. Взаємозв'язок демографічного та соціально – економічного розвитку.
8	Тема 8. Сучасні тенденції демографічного розвитку.
9	Тема 9. Регулювання демографічного розвитку.
10	Тема 10. Міграція населення.

Разом годин: 90

МАУП

ЗМІСТ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ

з дисципліни "ДЕМОГРАФІЯ"

Змістовий модуль I. Теоретичні та методичні демографії

Тема 1. Загальна теорія народонаселення — теоретична основа демографії.

1.1. Методичні вказівки до вивчення теми

Розгляд проблематики становлення наукового напрямку, що отримав назву системи знань про народонаселення (загальної теорії народонаселення), передбачає дотримання історичного підходу.

Дуже корисним є усвідомлення еволюції методологічних принципів дослідження населення як цілісної системи, вивчення якої вимагає адекватного їй синтезу знань отриманих окремими суспільними та природничими науками.

Важливо зрозуміти і те, що до середини 60-х років минулого століття було загально визнано безперспективність подальшого розвитку вузькоспеціалізованих досліджень та необхідність формування синтезованих цілісних теорій.

Зважаючи на те, що населення є складовим, багатогранним, багатоаспектним об'єктом дослідження слід розібратись які саме аспекти життєдіяльності населення досліджує конкретна наука (економіка, географія, соціологія, генетика, екологія народонаселення та ін.), які тенденції та закономірності встановлені. Особливу увагу доцільно звернути на роль загальнометодологічних наук — філософії та політичної економії.

При вивченні теми треба розібратись в механізмі інтеграції знань різних наук про населення в єдиній системі і чітко усвідомити її роль в розкритті закономірностей розвитку населення та його зв'язку з соціально-економічним розвитком в цілому.

Студентам необхідно зосередити увагу на те що центральною частиною системи знань про народонаселення є демографія.

Завершити розгляд даної теми слід характеристикою значення загальної теорії народонаселення для розвитку демографії та в забезпеченні цілісного уявлення про населення.

Важливо також підкреслити ролі цієї системи знань на сучасному етапі суспільного розвитку, в умовах переорієнтації економіки на соціальні чинники (зростання ролі людського чинника, і в зв'язку з цим посилення уваги до проблем розвитку населення, сім'ї, окремих демографічних груп, особистості).

1.2. Термінологічний словник

Студент повинен дати визначення наступних термінів:

Народонаселення (населення) - ...

Загальна теорія народонаселення - ...

Рух населення - ...

Природний рух населення - ...

Просторовий (механічний) міграційний рух населення - ...

Соціальний рух населення - ...

Якість населення - ...

Розвиток населення - ...

Відтворення населення - ...

1.3. Семінарське заняття

План

1. Сутність, зміст загальної теорії народонаселення та передумови її формування.
2. Завдання окремих наук у вивченні населення.
3. Місце демографії в системі знань про народонаселення.

4. Значення загальної теорії народонаселення для розвитку демографії.

В результаті опрацювання даної теми студент повинен:

- знати:
 - сутність основних категорій та понять;
 - структуру системи знань про народонаселення;
 - особливості населення як об'єкта наукових досліджень;
 - відмінність демографії від інших наук, що вивчають населення;
- уміти:
 - пояснити передумови формування системи знань про народонаселення;
 - визначити завдання окремих наук у вивченні населення;
 - обґрунтувати необхідність поглиблення знань про населення в сучасних умовах.

1.4. Основні питання для самоконтролю

1. Сутність та зміст загальної теорії народонаселення.
2. Передумови формування системи знань про народонаселення.
3. Завдання окремих наук у вивченні народонаселення.
4. Значення загальної теорії народонаселення для розвитку демографії.

1.5. Навчальні завдання

А. Питання для поглибленого вивчення теми:

1. Структура системи знань про народонаселення.
2. Сутність основних категорій загальної теорії народонаселення.

Б. Теми рефератів:

1. Народонаселення – центральна категорія системи знань про народонаселення.

2. Загально методологічні науки в системі знань про народонаселення – філософія та політична економія.

3. Економіка народонаселення – складова системи знань про народонаселення.

Література [1,5,6,8,9]

ТЕМА 2. СИСТЕМА ДЕМОГРАФІЧНИХ НАУК

2.1. Методичні вказівки до вивчення теми

Під час вивчення даної теми, як і попередньої, необхідно виходити з розуміння процесу становлення й розвитку наукових знань взагалі, та демографії як науки, зокрема. Слід усвідомити, що збільшення обсягів знань про населення ускладнення проблем які мала досліджувати наука демографія, та значне зростання їх кількості з одного боку вимагали інтеграції знань різних наук про населення, а з іншого, - виокремлення різних аспектів дослідження населення в межах власне демографії, а значить спеціалізації демографів на поглибленому вивченні цих аспектів.

Отже, при вивченні передумов перетворення демографії з єдиної науки в систему демографічних наук, необхідно усвідомити нерозривність інтеграції та спеціалізації в дослідженні демографічних процесів.

Розглядаючи окремі складові системи демографічних наук, студентам необхідно звернути увагу на відмінності предметів дослідження та завдань кожної з них. При цьому слід пам'ятати, що всі складові системи демографічних наук досліджують різні аспекти відтворення населення.

В результаті вивчення даної теми у студентів повинне сформуватись певне уявлення про характер становлення та розвитку демографії як окремої галузі знань, а також про міждисциплінарні зв'язки окремих наук.

2.2. Термінологічний словник

Студенту необхідно дати визначення наступних термінів та понять:

Предмет дослідження науки демографія - ...

Демографічна подія - ...

Демографічний процес - ...

Демографічні знання - ...

Демографічна ситуація - ...

Демографічна поведінка - ...

Демографічна установка - ...

Демографічний оптимум - ...

Демографічна когорта - ...

Демографічне старіння населення - ...

Демографічна структура - ...

2.3. Семінарське заняття

План

1. Предмет та об'єкт демографії.

2. Основні категорії та поняття демографії.

3. Передумови перетворення демографії на систему демографічних

наук.

4. Структура системи демографічних наук.

В результаті опрацювання даної теми студент повинен:

• знати:

- основні категорії та поняття;

- предмет демографії як науки;

- предмети та завдання окремих складових системи демографічних наук;

- уміти:

- пояснити відмінності в предметах вивчення окремих складових системи демографічних наук;

- охарактеризувати передумови перетворення демографії на систему демографічних наук;

- розкрити сутність процесу трансформації демографії в систему демографічних наук.

2.4. Основні питання для самоконтролю

1. Предмет демографії.
2. Еволюція розвитку демографії як науки.
3. Передумови перетворення демографії на систему демографічних наук.
4. Структура системи демографічних наук.
5. Спеціалізація та інтеграція в дослідженні демографічних процесів.

2.5. Навчальні завдання

А. Питання для поглибленого вивчення теми:

1. Демографія – центральна частина системи знань про народонаселення.
2. Прикладні демографічні дослідження їх зміст та практичне значення.

Б. Темі рефератів:

1. Джон Граунт – засновник демографії.
2. Видатні вітчизняні вчені демографи.
3. Основні етапи розвитку демографічних досліджень.

4. Зарубіжні центри демографічних досліджень.

5. Роль Організації Об'єднаних Націй у вирішенні демографічних проблем світу.

Література [14,18,19,20,25]

ТЕМА 3. ДЖЕРЕЛА ДЕМОГРАФІЧНОЇ ІНФОРМАЦІЇ ПРО НАСЕЛЕННЯ

3.1. Методичні вказівки до вивчення теми

Вивчення даної теми слід починати з усвідомлення виключно важливого значення емпіричних даних для наукових досліджень прогнозування населення, розробки конкретних планів й програм, а також вирішення різних практичних питань.

Перш за все, студентам необхідно отримати уявлення про джерела та характер демографічної інформації, способи отримання реєстрацію та первинну обробку даних про населення. Слід також засвоїти переваги та недоліки кожного із джерел демографічної інформації зрозуміти, що всі вони взаємодоповнюють один одного і лише сумісне їх використання дозволяє отримати достовірну та вичерпну характеристику процесів, що відбуваються в населенні.

Зважаючи на виключну роль переписів населення як джерела інформації, доцільно приділити увагу еволюції становлення та розвитку переписів населення на різних історичних етапах. Важливо запам'ятати, що перепис населення являє собою не просто збирання певної інформації про населення, а є періодичним суцільним державним статистичним спостереженням, що включає в себе збирання демографічних і соціально-економічних даних які на встановлену дату характеризують кількість населення країни, а також оброблення узагальнення, поширення та використання його результатів. Необхідно розібратись в принципах яких дотримуються під час проведення переписів.

Окремої уваги заслуговує Всеукраїнський перепис населення на 5 грудня 2001 р. Необхідно ознайомитися з Законом України „Про Всеукраїнський перепис населення” від 19 жовтня 2000 р., а також з матеріалами за результатами цього перепису.

Серед інших джерел інформації студенти мають розглянути списки та реєстри населення спеціальні вибіркові обстеження, поточний облік демографічних подій тощо.

На завершення вивчення теми слід звернути увагу на форми подачі інформації про населення, до яких належать статистичні довідники, робочі таблиці, наукові публікації, аналітичні WEB-сторінки тощо.

3.2. Термінологічний словник

Студенту необхідно навести визначення наступних термінів і понять:

Первинна інформація - ...

Вторинна інформація - ...

Перепис населення - ...

Постійне населення - ...

Наявне населення - ...

Критичний момент перепису - ...

Поточний облік демографічних подій - ...

Списки населення - ...

Реєстри населення - ...

Спеціальні вибіркові обстеження - ...

3.3. Семінарське заняття

План

1. Класифікація демографічної інформації.

2. Джерела інформації про населення.
3. Переписи населення, етапи їх розвитку.
4. Принципи та організаційно-методичні засади проведення переписів населення.

населення.

5. Всеукраїнський перепис населення 2001 року, організація та основні результати.

6. Поточний облік демографічних подій.
7. Соціальні вибіркові обстеження населення.
8. Списки та реєстри населення.

В результаті вивчення даної теми студент повинен:

- знати:
 - ознаки класифікації демографічної інформації;
 - основні джерела інформації про населення та особливості даних, які вони містять;
 - основні форми подачі демографічної інформації;
- уміти:
 - знаходити необхідну інформацію для вирішення конкретного завдання;
 - спів ставляти інформацію, що міститься в різних джерелах.

3.4. Основні питання для самоконтролю

1. Роль інформації про населення.
2. Класифікації демографічної інформації.
3. Переписи населення як джерело інформації про населення.
4. Етапи становлення та розвитку переписів населення.
5. Принципи проведення переписів населення.
6. Всеукраїнський перепис населення.
7. Списки, реєстри та вибіркові обстеження населення.

3.5. Навчальні завдання

А. Питання для поглибленого вивчення теми:

1. Категорії населення та врахування їх під час проведення переписів.
2. Короткий історичний огляд переписів населення України.

Б. Теми рефератів:

1. Статевовіковий склад населення за даними Всеукраїнського перепису населення 2001 р.
2. Обліки населення в країнах стародавнього світу.
3. Методологія та організація переписів населення.
4. Поточний облік демографічних подій як джерело інформації про населення.

Література [3,5,15,18,22]

ТЕМА 4. ДЕМОГРАФІЧНИЙ АНАЛІЗ

4.1. Методичні вказівки до вивчення теми

Вивчаючи дану тему, перш за все необхідно звернути увагу на те, що саме демографічний аналіз покликаний розкрити процеси зміни генерацій людей та чинники, які обумовлюють ці зміни.

Важливо також врахувати історичний аспект демографічного аналізу.

В науковій літературі вказується що становлення та розвиток методологічних підходів і методів демографічного аналізу почалось понад 300 років тому. Весь цей час методи аналізу оновлювались, розширювались в міру ускладнення аналітичних завдань зростання вимог до точності та глибини аналізу і т. ін. Не зважаючи на це, немало методологічних проблем демографічного аналізу досі не знайшли остаточного розв'язання.

Отже, студент повинен усвідомити об'єктивну складність здійснення демографічного аналізу детерміновану неоднозначними взаємозв'язками демографічних процесів та впливаючих на них чинників, точністю відображення системною демографічних показників реальних демографічних процесів.

Треба зосередити увагу на об'єкті, меті та завданнях аналізу. Саме завдяки цьому можна визначити зміст обсяг та характер необхідної для аналізу інформації.

Зважаючи на різноманітність внутрішніх і зовнішніх зв'язків демографічних і соціально-економічних подій і процесів студенти повинні засвоїти різноманітні методичні підходи, здатні забезпечити комплексне вивчення їх сутності, вичерпне описання та виявлення закономірностей.

Щоб краще розібратись у всій сукупності методів що використовуються в демографічному аналізі, студентам необхідно уявити сутність кожного метода його переваги в порівнянні з іншими найдоцільніші сфери їх застосування Слід звернути увагу на те що в демографічному аналізі використовуються методи загального характеру (статистичні методи, математичні моделі і т.ін.) та методи специфічні для даної науки (демографічні таблиці, віковогатева піраміда демографічна сітка).

Завершити вивчення теми необхідно з'ясуванням умов, що сприяють якісному аналізу а також визначенням сфер практичного використання результатів демографічного аналізу.

4.2. Термінологічний словник

Студенту необхідно дати визначення наступних термінів та понять:

Демографічний аналіз - ...

Статистичний метод - ...

Метод математичного моделювання - ...

Графоаналітичний метод - ...

Картографічний метод - ...

Стативно-вікова піраміда - ...

Демографічна сітка - ...

Поздовжній аналіз - ...

Поперечний аналіз - ...

4.3. Семінарське заняття

План

1. Сутність, мета та завдання демографічного аналізу.
2. Основні методичні підходи та етапи демографічного аналізу.
3. Методи демографічного аналізу.
4. Поперечний та поздовжній аналіз.
5. Практичне значення демографічного аналізу.

В результаті вивчення даної теми студент повинен:

- знати:

- сутність, мету та завдання демографічного аналізу;
- сутність та сфери застосування основних методів аналізу;
- етапи проведення демографічного аналізу;

- уміти:

- практично використати окремі методи демографічного аналізу а саме, розраховувати статистичні показники (абсолютні прирости темпи росту, коефіцієнти темпи росту коефіцієнти), побудувати стативно-вікову піраміду і т.ін.;
- підібрати вихідну інформацію, необхідну для аналізу конкретного об'єкта та оцінити її на предмет відповідності основним вимогам до інформації;

- пояснити напрями практичного використання результатів демографічного аналізу.

4.4. Основні питання для самоконтролю

1. Сутність, мета та завдання демографічного аналізу.
2. Об'єкти демографічного аналізу.
3. Етапи демографічного аналізу.
4. Вимоги до вихідної інформації.
5. Методи демографічного аналізу.
6. Поперечний та поздовжній аналіз.
7. Потенційна демографія – новий напрямок демографічного аналізу.
8. Практичне використання результатів демографічного аналізу.

4.5. Навчальні завдання

А. Питання для поглибленого вивчення теми:

1. Поперечний та поздовжній аналіз – традиційні методи дослідження демографічних процесів.
2. Роль потенційної демографії у вивченні демографічного потенціалу.
3. Соціологічні методи в демографії.

Б. Темі рефератів:

1. Розвиток ідей потенційної демографії в працях українського демографа С.І.Пирожкова.
2. Особливості застосування соціологічних методів у дослідженні демографічних процесів.
3. Структура життєвого потенціалу населення.

Література [13,15,18,20,32]

ТЕМА 5. ДЕМОГРАФІЧНЕ ПРОГНОЗУВАННЯ

5.1. Методичні вказівки до вивчення теми

При вивченні даної теми необхідно акцентувати увагу на тому, що демографічний прогноз розглядається як одне з найважливіших завдань демографії та одна з кінцевих цілей демографічного аналізу. Слід також зрозуміти важливість демографічного прогнозування з позицій загальнонаукового положення про те, що здатність будьякої теорії саме передбачити нові раніше невідомі властивості та явища свідчить про її цінність, плідність та довершеність.

Для усвідомлення методологічної і практичної складності демографічного прогнозування слід пригадати відповідні матеріали першої та третьої тем відносно багатоаспектності населення як об'єкта дослідження та різноманітності й залежності демографічних процесів та явищ від багатьох чинників.

Дуже корисним є відстеження етапів розвитку наукової думки щодо визначення чисельності населення на майбутній період в різних країнах. А вже перші спроби оцінити перспективне зростання населення мали місце в стародавньому світі, а початок обґрунтування прогнозів населення датується кінцем XVII – початком XVIII ст.

Окремої уваги заслуговує вивчення перших прогнозних розрахунків кількості населення України які були здійснені в 20-х на початку 30-х років, а також запровадження систематичної розробки прогнозів, яка почалася в 1963 р.

До важливих методологічних аспектів належать класифікації прогнозів та методи, що використовуються в прогнозуванні. Тут необхідно звернути увагу на призначення різних видів прогнозів, їх конкретні завдання. Слід також детально розібратись в сутності окремих методів прогнозування та доцільності їх використання в конкретних ситуаціях.

Проблемним питанням даної теми є прогнозування чисельності населення світу в цілому. В зв'язку з цим, студентам варто познайомитися з сучасними концепціями зростання населення Земної кулі та конкретними прогнозними розрахунками, здійсненими спеціалістами ООН.

Завершити розгляд даної теми необхідно з'ясуванням передумов, що забезпечують надійність демографічних прогнозів, а також напрямів практичного використання їх результатів.

5.2. Термінологічний словник

Студенту необхідно розкрити наступні поняття:

Демографічний прогноз - ...

Аналітичний прогноз - ...

Прогноз-попередження - ...

Нормативний прогноз - ...

Функціональний прогноз - ...

Регіональний прогноз - ...

Метод екстраполяції - ...

Метод пересування віків (метод компонент) - ...

5.3. Семінарське заняття

План

1. Сутність демографічного прогнозування та його завдання.
2. Класифікація демографічних прогнозів.
3. Оцінка чисельності населення на перспективу на різних історичних етапах.
4. Перші прогнозні розрахунки населення України.
5. Сучасні прогнози населення України.
6. Прогнози населення ООН.

7. Методи демографічного прогнозування.

8. Практичне використання результатів демографічних прогнозів.

В результаті вивчення даної теми студент повинен:

- знати:

- сутність демографічного прогнозування, його види та методи;

- основні етапи розвитку перспективних оцінок чисельності населення;

- сучасні прогнозні оцінки чисельності населення України, інших країн та світу в цілому;

- уміти:

- пояснити наукове значення прогнозування;

- розкрити сутність окремих методів демографічного прогнозування та обґрунтувати доцільність їх використання в конкретних випадках;

- на конкретних прикладах показати практичне використання результатів демографічних прогнозів.

5.4. Основні питання для самоконтролю

1. Сутність демографічного прогнозування та його завдання.

2. Класифікації демографічних прогнозів.

3. Перші прогнозні розрахунки населення України.

4. Методи демографічного прогнозування.

5. Сутність методу „пересування віків”.

6. Прогнози населення ООН.

7. Практичне використання результатів демографічних прогнозів.

8. Сучасні прогнозні оцінки населення країн і світу в цілому.

5.5. Навчальні завдання

А. Питання для поглибленого вивчення теми:

1. Прогнозний сценарій: його зміст та призначення.
2. Установи та організації, що займаються розробкою прогнозів населення в Україні.

Б. Темі рефератів:

1. Роль функціональних демографічних прогнозів у плануванні соціально-економічного розвитку.
2. Прогнози чисельності населення України та світу на період до 2050 р.
3. Основні методи демографічного прогнозування та особливості їх застосування.

Література [1,5,9,27,29]

Змістовий модуль 2. Прикладні аспекти демографічних знань

ТЕМА 6. СІМ'Я ЯК ОБ'ЄКТ ДЕМОГРАФІЇ

6.1. Методичні вказівки до вивчення теми

Вивчення цієї теми слід почати чітким з'ясуванням сутності соціального інституту яким є сім'я. Інший ключовий момент полягає виокремленні з загальної сукупності функцій сім'ї тих, які належать до предмета демографії, тобто до відтворення населення.

Дуже важливо в цьому контексті зрозуміти нерозривний зв'язок вивчення відтворення населення перш за все народжуваності, з дослідженням розвитку сім'ї, умов її життя та процесів шлюбності й розлучуваності.

Окремої уваги заслуговує вивчення категорій шлюбу, шлюбності та шлюбний стан. Адже саме шлюбність як процес утворення шлюбних (подружніх) пар у населенні є найважливішим демографічним чинником, що

визначає рівень народжуваності, формування сімей та зміни сімейної структури населення.

При вивченні теми треба зосередити увагу на окремих етапах що переживає сім'я в своєму розвитку, а також класифікації сімей за різними ознаками.

Проблемним питанням теми є взаємозв'язок процесів відтворення населення та відтворення сімей. Методологічна складність дослідження цих зв'язків зумовлена зокрема тим що сімейний склад населення з одного боку, розглядають як передумову певних демографічних подій, а з іншого – він є їх наслідком.

До важливих аспектів даної теми є дослідження чинників що впливають на формування та розвиток сім'ї, а також характеру цього впливу.

Завершити вивчення теми необхідно визначенням основних сучасних тенденцій в розвитку сім'ї та їх наслідків щодо змін демографічної ситуації.

6.2. Термінологічний словник

Студенту необхідно розкрити наступні поняття:

Сім'я - ...

Шлюб - ...

Шлюбний вік - ...

Шлюбність - ...

Шлюбна поведінка - ...

Шлюбний стан - ...

Життєвий цикл сім'ї - ...

Розлучуваність - ...

Сімейний склад (сімейна структура) населення - ...

Склад сім'ї - ...

Припинення шлюбу - ...

Домогосподарство - ...

6.3. Семінарське заняття

План

1. Сутність сім'ї та її життєвий цикл.
2. Типи сімей.
3. Шлюб, шлюбність, шлюбна поведінка, шлюбний стан.
4. Склад сім'ї та сімейний склад (сімейна структура) населення.
5. Процеси, що впливають на демографічний розвиток сім'ї.
6. Сучасні тенденції демографічного розвитку сімей.
7. Демографічний аналіз шлюбності та розлучуваності.

В результаті вивчення даної теми студент повинен:

- знати:
 - сутність категорії „сім'я”;
 - основні етапи демографічного розвитку сім'ї;
 - типи сімей;
 - сучасні тенденції демографічного розвитку сімей;
- уміти:
 - розкрити вплив різних соціально-економічних процесів на демографічний розвиток сімей;
 - пояснити демографічні та соціально-економічні наслідки сучасних тенденцій демографічного розвитку сімей;
 - дати характеристику динаміки шлюбності в Україні.

6.4. Основні питання для самоконтролю

1. Сім'я та її життєвий цикл.
2. Поняття шлюб, шлюбність, шлюбна поведінка, шлюбний стан.
3. Функції сім'ї.

4. Типи сімей.
5. Сімейний склад населення.
6. Склад сім'ї.
7. Тенденції демографічного розвитку сім'ї та їх наслідки.
8. Процеси, що впливають на демографічний розвиток сім'ї.

6.5. Навчальні завдання

А. Питання для поглибленого вивчення теми:

1. Сім'я і домашнє господарство.
2. Припинення шлюбу – овдовіння та розлучення.
3. Сучасне шлюбно-сімейне законодавство.

Б. Теми рефератів:

1. Динаміка шлюбності в Україні.
2. Зміни в шлюбності та їх вплив на народжуваність.
3. Чинники та мотиви демографічної поведінки.

Література [2,3,4,8]

ТЕМА 7.

ВЗАЄМОЗВ'ЯЗОК ДЕМОГРАФІЧНОГО ТА СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ

7.1. Методичні вказівки до вивчення теми

При вивченні проблематики даної теми необхідно використати історичний підхід оскільки дослідження проблем взаємозв'язку демографічних та соціально-економічних процесів має давню історію.

Доцільно окремо розглянути погляди античних філософів та мислителів феодальної епохи на проблему співвідношення масштабів зростання населення та забезпечення ресурсами сутність концепції географічного детермінізму.

Студенти повинні також розібратись в сутності політико економічного підходу щодо оцінки співвідношення збільшення населення та розвитку суспільства, представниками якого були А.Сміт і Д.Рікардо. Певної уваги заслуговує також теорія Т.Р.Мальтуса, основні положення кої полягали в обґрунтуванні закону зниження продуктивності в сільському господарстві та зростання демографічного тиску на засоби існування.

Особливої уваги заслуговує концепція демографічного переходу. Тут важливо розібратись в передумовах становлення даної концепції (промислова революція, перехід від доіндустріальної економіки до індустріальної, а потім – до постіндустріальної системи, пов'язані з цим суттєві зміни в демографічних процесах і, як наслідок, нагальна необхідність поглибленого їх вивчення). Необхідно зробити акцент на таких положеннях концепції, як:

- кожному етапу розвитку суспільства притаманний певний тип відтворення населення;
- демографічний перехід полягає в зміні одного типу відтворення населення іншим;
- пріоритетними чинниками що визначають темпи зростання населення, є різного роду соціальні цінності.

Складність, мінливість та неоднозначність взаємозв'язків демографічних та соціально-економічних процесів вимагає зосередити увагу на вивченні цих зв'язків окремо на мікро- та на макрорівнях.

Для засвоєння логічної послідовності впливу демографічних процесів на соціальні та економічні і навпаки, необхідно враховувати методологічні положення аналізу взаємозв'язків вказаних процесів. До таких положень зокрема, належать:

- кореляційний (а не функціональний) характер зв'язків між демографічними та соціально-економічними процесами;
- наявність часового лагу, який відділяє певний процес від його наслідків;

- безпосередній та опосередкований характер взаємозв'язків досліджуваних процесів.

Завершити розгляд питань даної теми необхідно аналізом взаємозв'язків конкретних демографічних та соціально-економічних процесів.

7.2. Термінологічний словник

Студенту необхідно дати пояснення наступних понять:

Географічний детермінізм - ...

Демографічний перехід - ...

Традиційний тип відтворення населення - ...

Сучасний (раціональний) тип відтворення населення - ...

Економіко-демографічна модель - ...

Демографічні інвестиції - ...

7.3. Семінарське заняття

План

1. Погляди античних філософів на проблему перенаселення.
2. Сутність концепції „географічного детермінізму”.
3. Політико-економічний підхід щодо оцінки співвідношення збільшення населення та розвитку суспільства.
4. Сутність теорії Мальтуса.
5. Концепція „демографічного переходу”.
6. Методологічні положення вивчення взаємозв'язків демографічних та соціально-економічних процесів.

В результаті вивчення даної теми студент повинен:

- знати:

- сутність основних поглядів вчених різних епох на взаємозв'язок демографічних та соціально-економічних процесів;

- відмінності дослідження взаємозв'язків демографічних та соціально-економічних процесів на макро- та мікро- рівнях;

- характеристики різних типів відтворення населення;

- методичні положення які необхідно враховувати при вивченні взаємозв'язків демографічних і соціально-економічних процесів;

- уміти:

- навести конкретні приклади впливу демографічних процесів на соціально-економічні та навпаки;

- пояснити практичну необхідність та значимість виявлення взаємозв'язків демографічних і соціально-економічних процесів.

МАУП

7.4. Основні питання для самоконтролю

1. Основні концепції взаємозв'язку демографічного та соціально-економічного розвитку.
2. Механізм взаємовпливу демографічних та соціально-економічних процесів.
3. Сутність економіко-демографічного моделювання.
4. Необхідність урахування демографічних чинників у соціально-економічному розвитку на сучасному етапі.
5. Сімейний склад населення.
6. Склад сім'ї.
7. Тенденції демографічного розвитку сім'ї та їх наслідки.
8. Процеси, що впливають на демографічний розвиток сім'ї.

7.5. Навчальні завдання

А. Питання для поглибленого вивчення теми:

1. Демографічний чинник формування маркетингового середовища.
2. Особливості економіко-демографічного моделювання.

Б. Темі рефератів:

1. Демографічні передумови розвитку трудового потенціалу.
2. Демографічні аспекти зайнятості.
3. Основні положення концепції демографічного переходу.
4. Практичне значення дослідження взаємозв'язків демографічних та соціально-економічних процесів.

Література [10,14,15,20,23]

ТЕМА 8.

СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ ДЕМОГРАФІЧНОГО РОЗВИТКУ

8.1. Методичні вказівки до вивчення теми

При вивченні сучасних тенденцій демографічного розвитку доцільно дотримуватись історичного підходу. Характерні особливості перебігу тих чи інших демографічних процесів краще сприйматимуться в порівнянні з відповідними даними в різні періоди розвитку людського суспільства. Окремо слід звернути увагу на суттєве прискорення темпів зростання чисельності населення світу за останні 150-200 років.

Важливим аспектом вивчення особливостей зміни чисельності населення є їх регіональні відмінності, які досягають досить значних розмірів, що як випливає з попереднього матеріалу обумовлює суттєві наслідки економічного, соціального, етнічного характеру.

Вивчаючи тенденції демографічного розвитку як населення світу в цілому, так і окремих країн, студентам необхідно приділити увагу питанням якості населення. Це особливо важливо в сучасних умовах коли пріоритетного значення набувають саме якісні параметри. Тут доцільно поряд із з'ясуванням сутності та структури якості населення, чинників, що визначають її рівень, познайомитися з показниками кількісної оцінки рівня людського розвитку – індексами розвитку людського потенціалу.

Завершити вивчення теми необхідно з'ясуванням сучасних рис перебігу демографічних процесів в Україні (народжуваності, смертності шлюбності, розлучуваності тощо). При цьому доцільно провести порівняння даних України та інших країн.

8.2. Термінологічний словник

Студенту необхідно розкрити зміст наступних понять:

„Демографічний вибух” - ...

„Демографічна криза” - ...

Основні якісні характеристики населення - ...

Людський розвиток - ...

Індекс людського розвитку / індекс розвитку людського потенціалу - ...

Демографічні інвестиції - ...

8.3. Семінарське заняття

План

1. Загальна тенденція зміни кількості населення світу.
2. Особливості зміни кількості населення світу в різні історичні періоди.
3. Регіональні відмінності в змінах кількості населення.
4. Еволюція наукових поглядів на якість населення.
5. Сутність та призначення показника „індекс розвитку людського потенціалу”.
6. Характеристика динаміки народжуваності, смертності, шлюбності та розлучуваності в Україні.
7. Регіональні відмінності в динаміці демографічних процесів в Україні.

В результаті вивчення даної теми студент повинен:

- знати:
 - основні тенденції зміни кількості населення світу на різних етапах розвитку людського суспільства;
 - особливості змін в світовій демографічній ситуації в останньому сторіччі другого тисячоліття;
 - важливіші тенденції в змінах структури населення тривалості життя, розселенні населення;

- сутність та значення якості населення, еволюцію поглядів вчених на цю проблему;

- індекс розвитку людського потенціалу як показник для кількісної оцінки рівня людського розвитку;

- уміти:

- давати характеристику регіональних відмінностей в динаміці демографічної ситуації як по окремим країнам, так і по регіонам України;

- розкрити сутність та значення якості населення;

- пояснити зміст показника „індекс розвитку людського потенціалу”;

- зробити порівняльний аналіз індекса розвитку людського потенціалу за окремими країнами та групами країн.

8.4. Основні питання для самоконтролю

1. Особливості динаміки чисельності населення світу та окремих регіонів.

2. Сутність явища „демографічний вибух”.

3. Зміни в світовій демографічній ситуації в останньому сторіччі другого тисячоліття.

4. Відмінності тенденцій демографічних змін в різних типах країн.

5. Поняття „демографічна криза”.

6. Якість населення та її оцінка різними вченими.

7. Оцінка рівня людського розвитку експертами ООН.

МАУП

8.5. Навчальні завдання

А. Питання для поглибленого вивчення теми:

1. Проблеми якості населення в роботах членів Римського клубу.
2. Порівняльний аналіз розвитку людського потенціалу в окремих країнах.

Б. Темі рефератів:

1. Сучасна демографічна ситуація в розвинутих країнах.
2. Регіональні особливості демографічного розвитку в Україні.
3. Проблема якості населення в працяхвітчизняних та зарубіжних вчених.

Література [4,6,9,11,28]

ТЕМА 9. РЕГУЛЮВАННЯ ДЕМОГРАФІЧНИХ ПРОЦЕСІВ

9.1. Методичні вказівки до вивчення теми

Починаючи вивчення даної теми необхідно пригадати положення теми 7 про тісний взаємозв'язок і взаємообумовленість демографічних та соціально-економічних процесів. Слід також звернути увагу на все зростаючу роль демографічного чинника в суспільному прогресі.

Виходячи з цього студент повинен зробити висновок про об'єктивну необхідність регулювання перебігу демографічних процесів, разом з регулюванням соціально-економічного розвитку. При цьому слід звернути увагу на те, що регулювання демографічних процесів може здійснюватись переважно опосередковано тобто шляхом впливу та ті чинники від яких залежить демографічна поведінка людей.

Важливим моментом для адекватного розуміння процесів регулювання демографічних процесів є також усвідомлення неоднозначності,

змінюваності в часі та одночасного впливу багатьох соціально-економічних та інших чинників на характер демографічного розвитку.

При вивченні теми необхідно відмітити, що регулювання демографічних процесів є однією з функцій державного управління. Зміст і напрямки цієї функції відображає демографічна політика.

Студенту слід звернути увагу на певні відмінності в тлумаченні сутності поняття „демографічна політика”, що наводяться в наукових виданнях.

Окремої уваги заслуговують ті чинники які фактично визначають конкретний зміст та напрямки демографічної політики в певній державі. До таких чинників належать демографічна ситуація, тобто стан демографічних процесів в будь-який певний час та рівень соціально-економічного розвитку конкретної країни.

Важливими питаннями теми є також засоби демографічної політики та інструменти їх реалізації.

Дуже корисно завершити вивчення даної теми ознайомленням та узагальненням зарубіжного досвіду щодо регулювання демографічного розвитку. Доцільно висловити свої думки стосовно адаптації цього досвіду до вітчизняних умов.

9.2. Термінологічний словник

Студенту необхідно дати пояснення наступних понять:

Регулювання демографічних процесів - ...

Демографічна політика - ...

Напрямки демографічної політики - ...

Засоби демографічної політики - ...

Демографічна ситуація - ...

Сімейна політика - ...

Інструменти демографічної політики - ...

9.3. Семінарське заняття

План

1. Причини необхідності регулювання демографічних процесів.
2. Сутність демографічної політики, її цілі та засоби.
3. Поняття „демографічна ситуація”. Показники, що характеризують демографічну ситуацію.
4. Економічні, адміністративно-правові та виховні засоби демографічної політики.
5. Основні напрямки демографічної політики в Україні.
6. Основні інструменти реалізації демографічної політики.
7. Особливості демографічної політики в окремих країнах.

В результаті вивчення даної теми студент повинен:

- знати:
 - сутність демографічної політики її цілі засоби та інструменти реалізації;
 - зміст основних засобів демографічної політики;
 - особливості демографічної політики в окремих країнах;
- уміти:
 - обґрунтувати необхідність регулювання демографічних процесів;
 - дати характеристику і навести приклади економічних, адміністративно-правових та виховних засобів демографічної політики;
 - характеризувати демографічну ситуацію.

9.4. Основні питання для самоконтролю

1. Сутність процесу регулювання демографічних процесів та його об'єктивна необхідність.

2. Демографічна політика сутність цілі засоби та інструменти реалізації.

3. Демографічна ситуація та показники, що її характеризують.

4. Ознаки кризової демографічної ситуації.

5. Характеристика демографічної ситуації в Україні.

6. Основні напрямки демографічної політики в Україні.

7. Сімейна політика в розвинутих країнах.

9.5. Навчальні завдання

А. Питання для поглибленого вивчення теми:

1. Концепція демографічного розвитку України на період до 2015 р.

2. Демографічна політика в сучасному світі.

Б. Темі рефератів:

1. Демографічна політика в країнах, що розвиваються (на прикладі окремої країни чи регіону).

2. Демографічна політика в розвинутих країнах.

3. Демографічна політика в Китаї.

Література [21,22,26,29,31]

ТЕМА 10. МІГРАЦІЯ НАСЕЛЕННЯ

10.1. Методичні вказівки до вивчення теми

Починаючи вивчати дану тему необхідно звернути увагу на історичний аспект. Такий підхід допоможе зрозуміти одну з важливих особливостей міграційних переміщень, яка полягає в тому, що вони існують з давніх-давен, відіграють дуже важливу роль в розвитку окремих країн та територій. Інтенсивність і масштаби міграцій в різні періоди суттєво відрізняються.

Важливо детально розглянути різні характеристики міграційних рухів населення з точки зору просторових та соціальнодемографічних ознак, а також причин, що їх обумовлюють.

В методологічному плані студенту слід ознайомитись з науковими підходами до вивчення міграцій населення. В першу чергу корисними є стадії процесу міграції та етапи розвитку міграції населення.

Зважаючи на те, що міграція населення завжди обумовлена певними причинами, призводить до досить суттєвих наслідків, які мають враховуватись в практичній діяльності, окремої уваги заслуговує вплив міграції на демографічну ситуацію та ринок праці. Аналізувати цей вплив необхідно окремо для країни в'їзду та країни виїзду, а також з врахуванням кількісних і якісних характеристик мігрантів.

Завершити вивчення даної теми доцільно аналізом динаміки міграційного руху населення України як в межах, так і за межі держави.

10.2. Термінологічний словник

Студенту необхідно дати пояснення наступних понять:

Міграція - ...

Імміграція - ...

Еміграція - ...

Внутрішня (міжрегіональна) міграція - ...

Зовнішня (міждержавна) міграція - ...

Незворотна міграція - ...

Сезонна міграція - ...

Маятникова міграція - ...

Епізодична міграція - ...

Суспільно-організована міграція - ...

Неорганізована міграція - ...

Сальдо міграції - ...

Міграційний потік - ...

Міграційна когорта - ...

Міграційна поведінка - ...

Міграційна установка - ...

Міграційна мотивація - ...

10.3. Семінарське заняття

План

1. Поняття міграцій та їх класифікація.
2. Міграційні потоки та міграційні когорти.
3. Етапи розвитку міграцій.
4. Вплив міграцій на демографічну ситуацію.
5. Вплив міграцій на ринок праці.
6. Вимірювання міграцій населення.

В результаті вивчення даної теми студент повинен:

- знати:

- сутність міграційних рухів населення та їх класифікації;
- основні методичні положення яких слід дотримуватись при вивченні міграцій населення та їх соціально-демографічних, економічних та інших наслідків;

- основні показники що використовуються для вимірювання міграцій;

- сучасні тенденції міграційних рухів населення України та інших держав;

- уміти:

- дати характеристику міграцій населення України в окремі історичні періоди;

- розкрити вплив міграцій населення на демографічну ситуацію та ринок праці;

- обчислити основні показники, що характеризують міграцію.

10.4. Основні питання для самоконтролю

1. Сутність міграцій. Підходи до їх класифікації.
2. Стадії процесу міграції.
3. Етапи розвитку міграцій населення.
4. Вплив міграцій на демографічну ситуацію.
5. Вплив міграцій на ринок праці.

10.5. Навчальні завдання

А. Питання для поглибленого вивчення теми:

1. Міграції як просторова самоорганізація населення.

Б. Темі рефератів:

1. Особливості внутрішньої міграції в Україні.
2. Міграції та відтворення населення.

Література [3,11,19,25,26]

МАУП

Вказівки до виконання контрольної роботи

Перед виконанням контрольної роботи з дисципліни «Демографія» необхідно ретельно опрацювати кожен тему тематичного плану за основною та додатковою літературою.

Контрольна робота складається з 2-х частин: реферату та аналітичного завдання.

Реферат готується за однією із наведених в даній програмі тем, обраній студентом.

Вимоги до реферату:

- матеріал реферату викладається на аркушах паперу формату А4 обсягом 12-15 сторінок;
- структурно реферат має включати: а) вступну частину (1 – 1,5 сторінки), в якій розкривається актуальність та значення даної теми б) основну частину, яка містить конкретний матеріал теоретичного і практичного характеру з відповідними коментарями автора в) заключну частину, де в лаконічній формі (1 – 1,5 сторінки) робляться висновки з викладеного матеріалу; г) список використаної літератури, що містить 5-7 найменувань, на які подаються посилання в тексті.

Аналітичне завдання визначається за першою літерою прізвища студента згідно наведеної нижче таблиці.

Перша літера прізвища	Варіант контрольного завдання
А, Б, Х	1
В, Ц, Ч	2
Г, Д, Е	3
Ж, З, І	4
Ї, Й, К	5
Л, М, Ш	6
Н, О, Щ	7
П, Р, Е	8
С, Т, Ю	9
У, Ф, Я	10

МАУП

Варіанти контрольних робіт

Варіант 1.

За даними наведеними в таблиці розрахувати коефіцієнт народжуваності, смертності та природного приросту населення Зробити словесний аналіз динаміки отриманих показників та їх відмінностей у міських поселеннях та у сільській місцевості.

Кількість населення, кількість народжених і померлих

Показник	2001	2005	2010	2012
<i>Наявне населення, млн.</i>				
• всього	48,9	47,3	46,0	45,6
• у міській місцевості	32,9	32,0	31,5	31,4
• у сільській місцевості	16,0	15,3	14,5	14,2
<i>Кількість народжених, тис.</i>				
• всього	376,5	426,1	497,7	520,7
• у міській місцевості	237,2	284,3	326,6	341,6
• у сільській місцевості	139,2	141,8	171,1	179,1
<i>Кількість померлих, тис.</i>				
• всього	746,0	782,0	698,2	663,1
• у міській місцевості	450,4	471,6	431,1	411,8
• у сільській місцевості	295,6	310,4	267,1	251,3

Варіант 2.

За наведеними даними:

- розрахувати темпи приросту населення;
- побудувати графік динаміки темпів приросту;
- зробити аналіз отриманих результатів.

Вихідні дані:

Чисельність населення в регіоні становила:

- 2001 рік – 1904, 8 осіб;
- 2002 рік – 1885, 6 осіб;
- 2003 рік – 1866, 4 осіб;
- 2004 рік – 1847, 2 осіб;
- 2005 рік – 1828, 0 осіб;
- 2006 рік – 1808, 8 осіб;
- 2007 рік – 1789, 9 осіб;
- 2008 рік – 1770, 4 осіб;
- 2009 рік – 1751, 2 осіб;
- 2010 рік – 1732, 0 осіб;
- 2011 рік – 1712, 8 осіб;
- 2012 рік – 1965, 3 осіб;

Варіант 3.

За даними, наведеними в таблиці розрахувати вікову структуру населення. Зробити порівняльний аналіз зазначити характерні тенденції зміни окремих вікових груп. Аналіз надати у вигляді короткої аналітичної записки.

Віковий склад населення України за даними переписів

<i>Кількість населення</i>	<i>1959</i>	<i>1970</i>	<i>1979</i>	<i>1989</i>	<i>2001</i>
Все населення	41869	47126	49609	51452	48240
У тому числі у віці:					
0-4	3987281	3441996	3584367	3790710	1974195
5-9	3903181	4091089	3553041	3694021	2559107
10-14	2978746	4193356	3518791	3616738	3416561
15-19	3510796	3862443	4127524	3549259	3891568
20-24	4107614	3120828	3933279	3352416	3489588
25-29	3351346	2977259	3761480	3957115	3402010
30-34	3828929	4341862	2784450	3899006	3204103
35-39	2588584	3105154	5337283	3742248	3417079
40-44	2167742	3881294	3955199	2707078	3828331
45-49	2756520	2798055	3197688	3220622	3470419
50-54	2352324	1933816	3626460	3704342	3182588
55-59	1946586	2755559	2452126	2955544	2062711
60-64	1501682	2273033	1918776	3233112	3364050
65-69	1167365	1764001	2289942	2020390	2158171
70 і старші	1718607	2526770	3556113	4002544	4800761

Варіант 4.

Природний приріст (скорочення) населення України у 2015 році за регіонами (на 1000 наявного населення)

Регіони	Усього	У міській місцевості	У сільській місцевості
Україна	-3,1	-2,2	-5,1
Автономна Республіка Крим	-1,1	-2,2	-0,6
Області			
Вінниця	-4,2	-0,5	-8,8
Волинська	-1,6	-2,9	-0,2

Дніпропетровська	-4,3	-3,9	-6,5
Донецька	-6,3	-6,1	-8,4
Житомирська	-4,1	-1,0	-8,3
Закарпатська	-3,3	-3,3	-3,4
Запорізька	-4,2	-3,6	-6,3
Івано-Франківська	-0,2	-1,4	-0,8
Київська	-3,6	-0,2	-9,7
Кіровоградська	-5,5	-4,0	-8,1
Луганська	-6,4	-6,0	-9,5
Львівська	-0,6	-0,4	-2,0
Миколаївська	-3,2	-3,2	-3,2
Одеська	-1,4	-1,3	-1,5
Полтавська	-6,6	-4,2	-10,2
Рівненська	-3,5	-4,0	-3,0
Сумська	-6,9	-3,9	-13,0
Тернопільська	-2,5	-1,6	-5,5
Харківська	-4,7	-3,9	-8,2
Херсонська	-3,0	-3,4	-2,5
Хмельницька	-4,2	-1,0	-10,5
Черкаська	-6,1	-3,1	-10,2
Чернівецька	-0,3	-0,9	-0,2
Чернігівська	-9,3	-4,1	-18,1
Місто Київ	-2,2	-2,2	-
Севастополь	-1,7	-1,7	-2,3

Завдання. За даними наведеними в таблиці зробіть аналіз регіональних відмінностей природного приросту населення в цілому, а також в міських поселеннях та сільській місцевості. Скласти робочі таблиці, аналіз подати у вигляді аналітичної записки.

Варіант 5.

Кількість постійного населення основних груп за регіонами (на 1 січня 2015р.)

Регіони	Вік, роки (у відсотках до загальної кількості населення)		
	0-14	15-64	65 років і старші
1	2	3	4
Україна	14,6	70,2	15,2
Автономна Республіка Крим	14,9	70,4	14,7
Області:			

Вінницька	15,0	68,8	16,9
Волинська	19,0	68,2	12,8
Дніпропетровська	14,1	70,2	15,7
Донецька	12,6	70,4	17,0
Житомирська	15,8	68,1	16,1
Закарпатська	19,1	69,8	11,1
Запорізька	13,5	70,7	15,8
Івано Франківська	– 16,7	69,5	13,8
Київська	15,0	69,8	15,2
Кіровоградська	14,3	68,8	16,9
Луганська	12,3	71,4	16,3
Львівська	15,7	70,0	14,3
Миколаївська	14,7	70,7	14,6
Одеська	15,4	70,5	14,1
Полтавська	13,2	69,9	16,9
Рівненська	19,6	68,2	12,2
Сумська	12,7	70,8	16,5
Тернопільська	15,7	69,0	15,3
Харківська	12,6	72,2	15,2
Херсонська	15,1	70,5	14,4
Хмельницька	15,1	68,5	16,4
Черкаська	13,4	69,2	17,4
Чернівецька	16,7	69,7	13,6
Чернігівська	12,9	68,4	18,7
М. Київ	14,1	73,3	12,6
М. Севастополь	14,3	70,3	15,4

Завдання. За даними таблиці проаналізувати регіональні відмінності в кількості населення віком від 0 до 14 років: згрупувати області скласти робочу таблицю, словесно описати отримані результати.

Варіант 6.

За даними наведеними в таблиці до варіанту № 5, проаналізувати регіональні відмінності в кількості населення віком 15-64 роки: згрупувати області, скласти робочу таблицю, словесно описати отриманні результати.

Варіант 7.

За даними, наведеними в таблиці до варіанту № 5, проаналізувати регіональні відмінності в кількості населення віці 65 років і старшому згрупувати обласні, скласти робочу таблицю, словесно описати отримані результати.

Варіант 8.

Таблиця

Статеві-віковий склад населення України за даними Всеукраїнського перепису населення 2001 р.

Вікова група	Чисельність, осіб	
	Чоловіки	Жінки
0-4	1012224	961971
5-9	1311943	1247164
10-14	1750539	1666022
15-19	1989538	1902030
20-24	1766985	1722603
25-29	1700516	1701494
30-34	1586043	1618060
35-39	1660397	1756682
40-44	1833438	1994893
45-49	1623194	1847225
50-54	1454550	1728038
55-59	892852	1169859
60-64	1398332	1965718
65-69	868633	1289538
70-74	806587	1432477
75-79	416155	1084765
80-84	147952	470867
85-89	65475	259222
90-94	18643	81950
95-99	2419	12700
100 років і старші	199	1350

Завдання: 1) Побудувати статеві-вікову піраміду.

2) Охарактеризувати співвідношення чоловіків і жінок в різних вікових групах.

Варіант 9

Поясніть ситуацію.

На сучасному етапі вироблено два підходи до інтерпретації сімейно-демографічних проблем парадигма модернізації (здорового глузду) і парадигма кризи сім'ї.

Парадигма модернізації позитивні і негативні зміни у сім'ї та населенні пояснює як окремі специфічні вияви загального та позитивного (прогресивного) процесу модернізації сім'ї та відтворення населення, зміни одного їх типу (традиційного) іншим (сучасним). Модернізацію сім'ї при цьому розцінюють як елемент модернізації всього суспільства.

Парадигма кризи досліджує сімейні та демографічні зміни як конкретні вияви глобальної системної кризи сім'ї, зумовлені не випадковими та тимчасовими обставинами, а базовими, сутнісними, атрибутивними ознаками індустріально-ринкової цивілізації.

Положення якої з наведених парадигм видаються Вам найреалістичнішими і чому?

Для аргументації своєї відповіді зважте на тенденції, що спостерігаються в розвитку сім'ї та демографічних процесах а також на ознаки, що властиві розвитку індустріально-ринкових відносин.

Варіант 10

Розв'язати задачу.

Вихідні дані: середньорічна чисельність населення складає 4659018 осіб. За рік до області прибуло 5525 осіб. Коефіцієнт інтенсивності вибуття склав 1,4 проміле.

Визначте: сальдо міграції, валову міграцію і коефіцієнти міграції.

Питання для самоконтролю

1. Сутність та зміст загальної теорії народонаселення.
2. Передумови формування системи знань про народонаселення.
3. Завдання окремих наук, що вивчають народонаселення.
4. Структура знань про народонаселення.
5. Значення загальної теорії народонаселення для розвитку демографії.

6. Місце демографії в системі знань про народонаселення.
7. Предмет демографії. Точки зору на предмет демографії.
8. Передумови перетворення демографії на систему демографічних наук.
9. Структура системи демографічних наук.
10. Чим обумовлюється необхідність регулювання демографічних процесів?
11. Демографічне старіння – об'єктивний, історично зумовлений процес.
12. Сутність демографічної політики, її цілі та засоби.
13. Поняття "демографічна ситуація". Основні показники, що характеризують демографічну ситуацію.
14. Сутність міграційного руху населення показники що його характеризують.
15. Таблиці смертності та середньої тривалості життя.
16. Класифікації міграцій.
17. Вплив міграцій на демографічну ситуацію.
18. Вплив міграцій на ринок праці.
19. Міграції в Україні.
20. Предмет та завдання математичної демографії.
21. Предмет та завдання теоретичної демографії.
22. Предмет та завдання історичної демографії.
23. Предмет та завдання регіональної демографії.
24. Предмет та завдання описової демографії.
25. Поняття "якість" та "розвиток населення".
26. Поняття "демографічна подія", "демографічний процес", "демографічне явище".
27. Сутність видів руху населення.
28. Показники, що характеризують природний рух населення.
29. Зміст поняття "демографічна ситуація". Характерні ознаки сучасної демографічної ситуації в Україні.
30. Для яких видів підприємницької діяльності важливими є демографічні дані?
31. Як співвідносяться поняття "соціальна політика", "політика населення", "демографічна політика"?
32. Основні напрямки практичного використання демографічної інформації.
33. Основні методичні підходи до демографічного аналізу.
34. Поперечний аналіз і поздовжній аналіз.
35. Методи, що використовуються в демографічному аналізі.
36. Соціологічні методи в демографії.
37. Віково-статева піраміда населення як засіб вивчення його складу.
38. Абсолютні та відносні показники чисельності населення.
39. Поняття демографічних структур населення. Навести приклади.
40. Загальне поняття демографічних таблиць.
41. Сутність сім'ї як об'єкта демографії.
42. Демографічні коефіцієнти.
43. Сім'я та її життєвий цикл.
44. Процеси, що впливають на демографічний розвиток сім'ї.

45. Сімейний склад (сімейна структура) населення.
46. Які основні сучасні тенденції зміни чисельності та складу сімей?
47. Поняття "сім'я" і "домашнє господарство".
48. Концепція демографічного переходу.
49. Демографічні революції, їх зміст.
50. Навести основні класифікації демографічних прогнозів.
51. Перші прогнозні розрахунки населення України.
52. Які методи використовуються в демографічному прогнозуванні?
53. Що таке прогнозний сценарій? Його призначення.
54. Практичне значення демографічних прогнозів.
55. Джерела інформації про населення Класифікації демографічної інформації.
56. Прогнози населення світу та окремих країн, що розробляються ООН.
57. Які вимоги до демографічної інформації?
58. Сутність категорій постійного та наявного населення, їх визначення.
59. Основні етапи становлення та розвитку переписів населення.
60. Поточний облік демографічних подій.
61. Всеукраїнський перепис населення 2001 року.
62. Сутність, мета та значення демографічного аналізу.
63. Поняття "економічно активне" та "економічно неактивне" населення.
64. Чи існує зв'язок між якістю населення, якістю життя та рівнем розвитку економіки?
65. В чому полягає відмінність між демографією та наукою про населення?
66. Відносні показники динаміки чисельності населення – види, визначення, методи розрахунку.
67. Сутність понять "гіпотетична когорта" та "реальна когорта".
68. Які процеси в населенні вивчаються на мікро- та макрорівнях?
69. Предмет та завдання економічної демографії.
70. Предмет та завдання етнічної демографії.
71. Назвіть найбільш відомих вітчизняних та зарубіжних демографів.
72. Сутність демографічної політики, її цілі та засоби.
73. В чому полягають особливості демографічної політики в різних країнах?
74. В чому полягає сутність методу "пересування віків"?
75. Перепис населення його основні принципи.
76. Чим обумовлена необхідність врахування демографічних факторів на сучасному етапі?
77. Основні методологічні положення вивчення взаємозв'язків демографічних і соціально-економічних процесів.
78. Реєстр населення.
79. Потенційна демографія – напрямок демографічного аналізу.
80. Динаміка народжуваності в Україні.
81. Динаміка смертності в Україні.
82. Динаміка шлюбності в Україні.
83. Міграційні потоки та міграційні когорти.
84. Зміст основних етапів демографічного аналізу.

85. Використання демографічних знань в маркетингу.
86. Демографічні аспекти сегментації ринку.
87. Чим пояснюється актуальність і практичне значення демографічної інформації?
88. Основні погляди на відтворення населення. Яке значення вони мають для розвитку демографії?
89. Як можна оцінити перспективи використання демографічних даних підприємцями в Україні?
90. Загальнометодологічні науки в системі знань про народонаселення-філософія та політична економія.

Список літератури

Основна

1. Демографічна статистика: Навчальний посібник/А.З. Підгорний – Одеса: ОДЕУ, 2010 – 165 с.
2. Демографічне прогнозування: Навчальний посібник/ Н.І. Балдич, О.В. Берданова, Н.М. Гринчук та ін. (за заг. наук.ред. М.М. Білинської) К.: НАДУ, 2013 – 120 с.
3. Демографія: Навчальний посібник Назарова ІВ. та ін.; Харк Нац.ун-т –Х.: вид. ХНЕУ, 2011 – 220 с.
4. Дорошенко ЛС. Демографія Навчальний посібник ЛС. Дорошенко - К.: МАУП, 2012 – 111 с.
5. Дорошенко Л.С. Демографія. Практикум/ Л.С. Дорошенко - К.: МАУП, 2010 – 80 с.
6. Демографія: Навчальний посібник - Х.: вид. ХНЕУ, 2011 – 220 с.
7. Муромцева Ю. Демографія Навчальний посібник - К.: «Кондор» - 2010 – 300 с.
8. Прибиткова М. Основи демографії Посібник для студентів гуманітарних і суспільних факультетів вищих навчальних закладів М. Прибиткова - К.: «АртЕк», 2012 – 256 с.
9. Стеценко С.Г. Демографічна статистика з основами демографії: підручн. для студ.вищих навч. закл./С.Г. Стеценко – К.: Вища школа, 2010–416 с.

Додаткова

10. Бутов В.И. Демография. Учебн.пос./ Под ред. В.Г.Игнатова. М. – Ростов - н-Дону, 2013, 59 с.
11. Геєць ВМ. Моделі і методи соціально-економічного прогнозування/В.М. Геєць ТС. Комбанова, Ю Черняк та ін.. – Х: ВД «Інжек», 2012 – 396 с.
12. Геєць В.М. Наслідки демографічних викликів для економічного зростання в Україні / В.М. Геєць// Демографія та соціальна економіка – 2011 - № 1 – с. 3-23.
13. Демографическая ситуация, человеческий и социальный капитал Республики Беларусь системный анализ и оценка (монография)/ СЮ. Солодовников, ТВ. Никитенко(науч.редактор), НАН Беларуси– Минск: 2008, 424 с.
14. Демографічна криза в Україні причини та наслідки/Н.С. Власенко, Г.В. Герасименко, Е. М. Лібанова та інші – К.: 2013 – 232 с.
15. Демографічні чинники бідності: (монографія) / Е.М. Лібанова (ред.) - К.: 2009 - 184 с.
16. Демографічний щорічник «Населення України за 2010 рік»/ Держкомстат України – К.: 2011 – 442 с.
17. Демографічний розвиток України та пріоритетні завдання демографічної політики / О.О. Беляєв (відп. ред.) – К.: 2010.
18. Демография и статистика населения/ ЛЛ. Рыбановский, М. Калмыкова и др. – М.: Логос, 2010 – 280 с.
19. Демография Учебпос./ ВГ. Глушкова(ред.) - М.: КНОРУС 2009 – 304 с.
20. Єріна А.М. Економічна статистика: практикум / А.М. Єріна, О.К. Мазуренко, З.О. Пальян – К.: ТОВ «УВПК «ЕксОб» - 2012 – 232 с.
21. Закон України «Про Всеукраїнський перепис населення» від 19 жовтня 2000 р. № 2058 – III Офіц. Вісн. України – 2012 - № 46.

22. Інструктаж з демографічного прогнозування. Моделля місцевого рівня Проект «Розбудова» спроможності до економічного обґрунтованого планування розвитку областей і міст України (Проект РЕОП) [Електронний ресурс] – К: 2011 – 27 с. – Режим доступу <http://ebed.org.ua/uk/materiali/instrucija-z-demografichnogo-prognozuvannya-model-dlya-miscevogo-rivnya>.

23. Капица С.П. Рост населения Земли и предвидимое будущее цивилизации/ Инновационные технологии, № 2-3, 2013 – с.21-37.

24. Комплексний демографічний прогноз України на період до 2050 р./ Н.С. Власенко та ін. Ред. Е.М. Лібанова – К.: 2012 – 138 с.

25. Компетенція демографічного розвитку на 2005 – 2015 роки, схвалене розпорядженням Кабінету Міністрів України від 8 жовтня 2012 р. № 724-р.

26. Медков В.М. Демография –Ростов-на-Дону: «Феникс» - 2012 – 445 с.

27. Методологічні положення щодо статистичного аналізу чисельності та складу населення: Наказ Держкомстату України від 13 грудня 2006 р № 602 [Електронний ресурс] – Режим доступу <http://ukrstat.gov.ua/metod-polog/metod-doc/nas/nas-04.pdf>.

28. Міграція в Україні: факти і цифри.// Бюлетень Предствництва Міжнародної організації з міграції в Україні – 2011 – 7с.

29. Народонаселение. Энциклопедический словарь Ред. А.Я. Кваша Г.Г. Меликьян, А.А. Ткаченко и др. – М.: 2011 – 640 с.

30. Населення України Народжуваність в Україні у контексті суспільно-трансформаційних процесів – К.: АДЕФ – Україна 2008 – 288 с.

31. Населення України. Трудова міграція в Україні/ Е.М. Лібанова (ред.) – К.: Ін-т демографії та соціальних досліджень ім. М.В. Птухи НАН України, 2010 – 265 с.

32. Національний склад населення України та його мовні ознаки за даними Всеукраїнського перепису населення 2011 року – К.: Держкомстат України – 2012.

33. Пальян ЗО. Демографічна статистика навч.метод. посіб. для сам ост.вивч. дисципліни/З.О. Пальян – Київський національний економ.ун-т. –К.: КНЕУ,2013 – 131 с.

34. Статеві-віковий склад населення України за даними Всеукраїнського перепису населення 2011 року.-К.: Держкомстат України 2012.

35. Стешенко ВС. Демографічна криза в Україні: проблеми дослідження, витоки, складові, напрямки протидії. – К., 2011.

36. Стратегія демографічного розвитку до 2015 року затверджена постановою Кабінету Міністрів України від 24 червня 2006 р. № 879.

37. Шлюб, сім'я та та дітородні орієнтації в Україні [кол. моногр.] – К.: АДЕФ – Україна, 2010 – 256 с.

МАУП